

nos életnivó emelkedésének elsőrendű feltételeként szerepel.

Ez a törekvés fő kifejezésre a sztachanovista mozgalomban jutott, mely 1935-ben a Donec-környéki széntelegekről indult el. Ennek a mozgalomnak legújabb formái (sztachanovista munkaoktatók kijelölése, a különböző sztachanovista munkamódszerek kicserélése, sztachanovista iskolák létesítése, az ugyanazon munkás által kezelt szerszámgépek számának emelése, stb.) hivatottak a munkásság nagy átalakítását végrehajtani és eltüntetni a szakmunkáshiányt.

A munka termelékenységének fokozása az az irányvonal, melyre Szovjetország harmadik ötéves terve épül. A sztachanovista munkások magas javadalmazása, azok az előjogok, melyeket számukra a munkavédelmi és társadalombiztosítási szervek biztosítanak, a minden fajta technikai iskolahálózat kiépítése, valamint az a törekvés, hogy elősegítik a nők számára olyan munkák vállalását, amiket eddig férfiak végeztek, a termelés fokozására irányuló törekvés legjellemzőbb megnyilatkozásai.

*

Míg 1928-ban a Szovjetunió termelése csak 3.1 százalékát tette a világtermelésnek, 1935-ben 11.6 s 1937-ben már 13.7 százaléka volt s kivéve bizonyos termékeket, mint a nikkelt és a gumi, ma már gyakorlatilag független a külföldi piacoktól. A harmadik ötéves terv szándéka a Szovjetunió termelési fejadagát a nyugati államok és az Egyesült-Államok színvonalára emelni.

PARASZTSÁG ÉS KIVÁLASZTÓDÁS

Irta: VERES PÉTER

A kívülről néző ember előtt a parasztság olyan egység, amelynek csak tulajdonjogi és kulturális árnyalatai vannak. Kisgazdák, napszámosok, cselédek, aztán ösműveletlen „sült parasztok“, félművelt kisparasztok és modern, haladó gazdálkodók: körülbelül ebből áll a parasztság, ha csak egyoldalúan, illetve kívülről nézzük.

Ezek azonban csak külső jegyek, mert bizony belülről nézve, szelemti képességek és szellemi tulajdonságok terén a parasztság is éppúgy megoszlik, mint bármelyik más társadalmi réteg. Barbár hasonlattal élve, hasonló a helyzet, mint bármelyik állati közösségben. Ha pl. néhány száz darab fehér marhából álló gulyát végig nézünk, első pillanatra ez is zárt egységnek látszik s csak külső különbségeket: a nagyság, szarvak, testállás különbözőségét látjuk. Hosszabb megfigyelés vagy pásztori együttélés azonban már lehetővé teszi nemcsak a külső különbségek részletes felismerését, hanem az egyes állatok belső tulajdonságainak osztályozását is. A zárt egység, a gulya, elemeire bomlik s aztán az egyének hasonlósága révén alcsoportok keletkeznek, most már nem a külső jegyek, hanem a belső tulajdonságok alapján, mert ezek a közösségben élés elsőrendű feltételei, a külső különbségek pedig nemcsak másodrendűvé, hanem egészen mellőzhetővé válnak. Így lehet megkülönböztetni

még egy nyájban is a szelid értelmeseket és az ostoba szilajokat, a gonosz ravaszokat és a jámbor, nevelhető közömböseket is.

Ha már így van ez az egyszerű, egysíkú állati közösségben, mennyivel inkább így van az emberi közösségekben, amelyekben a tudat és az ösztönök viszonya a társas kötelékekhez sokkal zavarosabb, mint az állati közösségekben. Ki hinné például — ha sajátosan a mezőgazdasági munkához szükséges tulajdonságok és képességek mellett maradunk — hogy vannak parasztok, akik nem értenek a lóhoz, sőt komolyan félnek tőle? Mások az ökörrrel vannak így. S aztán ki hinné, hogy vannak földmunkások, sőt egész életükben földműveléssel foglalkozó gazdasági cselédek, akik nem értenek a földműveléshez? Sohase nevelték őket önállóságra és mert a földművelés sok önállóságot és bátorságot követel, ha magukra maradnak, időtlenek és bátortalanok: s belebuknak az önállóságba. Ahogy nem minden béres alkalmas béresgazdának, éppúgy nem minden béres válik be önálló kisgazdálkodónak sem. Egyesek beletanulnak sok kinlódás és áldozat árán, mások visszasüllyednek előbbi függő sorsukba.

Világosan példázza ezt a különböző telepítések sorsa is. Nagyon sok kedvezményezett telepről, ahol mindennel ellátják a telepeseket s talán a földjük is jobb, mint előbbi helyükön, kirotálódnak a telepések. Egy részük nem bírja megszokni az új életformát vagy a szokatlan önállóságot. Van is erre egy paraszti szólásmondás, amely a valóság könyörtelen uralmát jelenti a szegény paraszt felett. „Vagy megszökik vagy megszökik“ — mondják az új cselédre, az új menyecskére, az új telepesre, az új lakóra, vagyis minden olyan emberre, aki új helyre és új életformába kerül. Ezeket a bajokat a különböző országok földreformverzió, a cseh, szerb gabonamonopólium, a német Erbhof-recht, stb.)

Azonban a paraszti kiválasztódás nemcsak a birtoktalan parasztok közt érvényesül hanem a birtokosok közt is. A született birtokos parasztok közül is csak néhány százalék az, amelyikben a kivételes üzemvezetői képességek, friss kezdeményező és éber tájékozódó szellem van. Ugyanez érvényes a nagybirtokosokra, de ezek jó szakemberekkel pótolhatják a saját hiányosságaikat. A nagytömeg még, ha kitűnő szakiskolákban meg is tanulná a leghaladottabb gazdálkodási elveket, és tudnivalókat (persze ez is kétséges, mert a legjobb iskola is csak utána kulloghat a folyton változó termelési és ipari változásoknak) alkalmazni vagy nem tudja, vagy csak késve és így vagy belebukik, vagy óvatos lesz. Illetve az egyik belebukik, és erre a másik a kelleténél óvatosabb lesz. Így rekednek meg pl. a magyarországi elmaradott és tőke-szegény parasztok, mint általában a gyarmati jellegű kiviteli kényszerben szenvedő paraszti termelők a termelés olyan alacsony szintjén, amely jóval hátrább van az igazi ipari államok termelésénél, amelyeket sem tőkehiány, sem piac-hiány nem fojtogat. Az ilyen államokban tehát a paraszti „maradiság“ egyelőre szükségképpen jelenség.

S hogyha mégsem pusztulnak el tömegesen az ilyen országok paraszti kistermelői, az egyrészt azért van, mert a paraszt sokat bír, mint a macska, másrészt meg azért, mert a paraszti tömeg a nemzetek ősanyaga és így nemzetfenntartó jelentőségének megfelelőleg kénytelenek a különböző államok különféleképp védelmezni. (Pl. a magyar boletta, a román konverzió, a cseh, szerb gabonamonopólium, a német Erbhof-Recht, stb.)

Ezek a látszólag gazdaságonkívüli tényezők, mint: tehetség, tudás, vállalkozószellem, üzleti érzék, stb. sokkal nagyobb jelentőséggel bírnak az emberi gazdálkodásban, különösen a versenykapitalizmus korában, mint ahogy a monopolista közgazdászok hiszik. Ne feledjük el, — a mezőgazdaságról szólva — hogy a kevés jól prosperáló kis és nagyüzem, éppen azért prosperál, mert mellettük az üzemek 70-80 százaléka vagy vezetőjének az alkalmatlansága vagy tőkehiány miatt nem tudja teljes termelő képességét kihasználni. Ha bekövetkeznék az a csoda, ami az agrár szaktudomány rajongóinak végső célja, hogy minden mezőgazdasági üzem a teljes, kihozható termést adná, akkor, ha a fogyasztóképesség nem fejlődne ezzel párhuzamosan, ugy olyan értékesítési és jövedelmezőségi válság törne ki, amelyet még nem látott a világ. Hiszen a világtermelés egyensulya azon áll, ahogy áll, hogy az agrár termelés fél-, sőt negyed-kapacitással dolgozik. Rövid időn belül így is úgy felhalmozódik az áru tartalék, hogy törvényszerűen kitör a válság és visszaveti az agrár haladást. Már csak ez is lehetetlenné teszi, hogy a mezőgazdasági kistermelők, különösen az exportállamokban a termelés színvonalára kerüljenek és azt meg is tartsák.

Az egyes államok, illetve termelőközösségek agrárversenye ma is éles, de a viszonylagos egyensúly a termelő és fogyasztó képesség között megvan, mert a tőkésársadalomban meg kell lennie. Elképzelhetjük, mi történne, ha ez az egyensúly az agrártermelés hirtelen felemelésével eltolódnék. Gondoljuk el: pl. a magyar mezőgazdaságban a jólvezetett kis és nagyüzemek ma is megtermelik kat. holdanként a 14-20 mázsa búzát és a 35-40 mázsa csöves tengerit. Még műtrágya, gépielő és az agrár-kémia nagyobb alkalmazása nélkül is. Vigyük ezt tovább Közép-, Kelet- és Déleuropa rosszul gazdálkodó, de jóminőségű földön élő népeire. Micsoda óriási felfordulást okozna itt, ha a földet jól munkálnák és a növényeket jól gondoznák, még a mai állapotállomány és trágyamennyiség mellett is! Ez persze abszurd feltevés, s csak azért hoztam fel, hogy érzékeltessem: a paraszti nyomorúság és a paraszti felemelkedés kérdése nem pusztán gazdasági kérdés, nem is pusztán politikai, de nem is pusztán kulturális kérdés, mint ahogy az egyik, a másik és a harmadik irányzat hiszi. Ezek közül az egyik a mezőgazdasági szaktudásban, a másik a politikai jellegű földosztásban érzi a megoldást, holott ezek is csak eszközök lehetnek a parasztkérdés megoldásában, amely már túl vezet az adott termelési renden.

S azután ebből az is világos, hogy ezeknek a népeknek — köztük pl. a magyarországi magyarnak — a mezőgazdasági termelését nem lehet felemelni arra a színvonalra, amelyet a mai agrártudomány és a föld minősége már lehetővé tenne. A tőkés termelés haszonelve — amíg megvan a tőkés tulajdonrendszer — könyörtelenül uralkodik a termelésen s még az állami akarat sem tehet egyebet, mint hogy a nemzeti összjövedelem elosztásában különböző politikai és gazdasági intézkedésekkel egyik vagy másik réteg javára beavatkozik. (Adók, vámok, kamatok, monopóliumok).

Ez, amit itt elmondtam, egyben agyonüti a kis és nagyüzemek között folyó elméleti, közéleti vitát is. Szerke a világon ugy a nagyüzemek, min a kisüzemek között lehet találni jólvezetett és prosperáló üzemeket. Ebből Magyarországra pl. semmi sem következik, mert minden termelőközösségnek sajátosak a viszonyai. Magyarországon pl. az a helyzet, hogy

ugy a jól prosperáló nagyüzemek, mint a haladó kisgazdák üzemei vagy speciális termeléssel foglalkoznak: tej, vaj, gyümölcs, korai főzelék, stb. vagy pedig nemesített növényekből vagy tenyészállatokból szereznek külön jövedelmet. Ha az ilyen üzemek száma hirtelen megduplázódnék, még akkor sem sokat lendítene a paraszttömegek sorsán, de mert a városi kényes uri-polgári igények számára termelt áruból több lenne, mint amit mai áron fel tudna venni a piac, tehát válságba sodorná a mai fejlett belterjes paraszti üzemeket. De ugyanígy a 30%-os felárral eladott, nemesített gabonát termelő és az 50-100 százalékos felárral eladott tenyészállatokat nevelő gazdaságok is válságba kerülnének. Világos, hogy a megnövekedett forgótőke-igény a kamatokat verné fel, a megszorított árumennyiség pedig az árakat törné le. Hogy ez nem pusztán okoskodás, utalhatok USA, Kanada és Délamerika fejlett gazdálkodásának a válságára az 1929-33. években. Bizony nem mentette meg sem a kiváló üzemi és üzletvezetői képesség, sem a modernebb gépkultúra a földművelőket, sem a kicsiket, sem a nagyokat. Amikor a gyapot, buza, hus, kávé stb. fele eladhatatlan volt, a másik felét pedig a termelési költségen alul kellett elvesztegetni, akkor nem volt semmi más mentés, mint az állam közbelépése. Még a végső kétségbeesésben elkövetett ostobaságok: az elégetés, a tengerbedobálás sem segített, amíg a piac tulleltettsége meg nem szűnt.

Ez is mutatja: agrár szaktudás, paraszti kiválasztódás egy sem mentés a nagy tökéletes törvényszerűségekkel szemben, ellenben igenis alkalmas eszközök ahhoz, hogy az egyes termelők közül az alkalmasabbak, a tehetségesebbek, képzetesebbek és alkalmazkodóbbak maradjanak meg a termelők között folyó egyéni versenyben. Így minden válság elsodor egy csomó kis- és nagytermelőt és minden konjunktúra ujakat állít a helyükbe.

Hogy a teljes paraszti szelekció és a szaktudás terjedése nem a paraszti nyomorúság megszűnését, hanem csak a parasztság még szigorúbb osztálytagozódását eredményezné ez külön kérdés, amelyre most nem térhetünk ki, ellenben kiemeljük, hogy magában a birtokos gazdálkodó parasztságban sem érvényesülhet a mai körülmények között a szelekció, — és ha érvényesülne is, még az sem volna végső megoldás, éppúgy, mint ahogy Amerikában nem megoldás, ahol pedig igazán csak a hozzáértő és kedvvel farmerkedő emberek gazdálkodnak.

Ellenvethetik, hogy mégis a nyugati és északi demokrata kisállamok parasztsága milyen művelt, szabad, boldog, erős és öntudatos.

Hát először is: a nyugati államok művelt és szabad parasztsága még a kapitalizmus virágkorában alakult ki és akkor foglalta el helyét államban és nemzetében. S persze jó helyet foglalt, mert vagy kormányoz, vagy nála nélkül nem lehet kormányozni. Ez azt jelenti, hogy erős és gazdag ipari államaik megvédik őket a világ agrár-versenyétől. Tehetik, mert nem szenvednek olyan kiviteli kényszerben mint pl. a kelet- vagy délkelet-európai államok.

Másodszor: ez a demokratikus jogrend a közösségi életbe való bekapcsolással csiszolja, műveli az önálló parasztokat, akik így eljutottak a szabad szövetkezés egészséges gondolatához és így nemcsak a nagyüzemek termelési és értékesítési előnyeit, hanem a paraszti szelekció esetleges hátrányait is jobban ki tudják egyensúlyozni. A szövetkezetek egy-

két okos embere és kitünő vezetője versenyezhetik a nagyüzemek szakembereivel. Olyanforma helyzet alakul így ki, mint az ipari és kereskedelmi részvénytársaságoknál, ahol a részvényesek nagy többsége valóban nem is konyit sem az üzlethez, sem a mesterséghez, csak tőkét ad hozzá. Így a szövetkezetek tagjai is termelésben utánozzák a legjobb termelőket, értékesítésben pedig rájuk bizzák magukat.

Harmadszor: ezekben az országokban már nincs falusi zsufolttság. Ha nincs is mindenütt beteges egyke, de általános születés-szabályozás van. Így aztán az a kevés paraszt, akinek nem jut életképes mezőgazdasági üzem, elmehet a városba ipari, vagy értelmiségi pályára. Nem kell nyomoruságos falukültelki vagy külvárosi napszámossá süllyednie. Ez azt is jelenti, hogy csak az marad mezőgazdának, akinek ehhez kedve és tehetsége is van. Így a paraszti gazdálkodó emberanyag a lehető legjobb, mert a belső verseny a jó és rossz gazdálkodók között nem oly éles, mint egy középeurópai országban, ahol mindenki a faluban marad, aki még egy nyomoruságos birtokra való földet, avagy néha csak kisbérlethez való jöszágot és szerszámot örököl, mert irtózik a napszamos sorstól.

Ehhez járul hogy a szabad és a demokratikus levegőben teljes társadalmi és politikai érvényesülés vár a tehetséges parasztszámokra és így nem nézik le őket, nem szégyen parasztnak lenni, tehát az okos és nagyigényű parasztszámok nem irtóznak parasztnak maradni, mint ott, ahol hiába okos és művelt a paraszt, mégsem nézik annyiba, mint a korlátolt és műveletlen tintanapszámot.

Ezeknek az északi és nyugati államoknak a parasztsága tehát az a kivétel, amit nem lehet szabállyá emelni és pedig ugyanabból az okból, mint amit fentebb az egyes termelők között folyó kiválasztódásról mondtam. A nyugati államok parasztsága épp azért él kivételes helyzetben, mert az elmaradott, kivitelre és tömegáru termelő államok parasztsága nem tud versenyezni vele. Sem tőkéje, sem szaktudása nincs hozzá, hogy versenyezhesen ezekkel, de hiába is versenyezne, mert védik őket államok. Így nekünk marad az olcsó tömegáru, nekik a drága luxusáru termelése. Ezen a nemzetközi munkamegoszláson ma nem lehet változtatni, mert egy nagy tőkés törvény, a rentabilitás szabályozza, ez pedig a fogyasztás és termelés sajátos egyensúlyától függ, amelyet önkényesen egy nemzet sem törhet át a világpiacon, még akkor sem, ha minden faluban népfőiskola lenne is. (Más kérdés a belső fogyasztás emelése és átállítása, amelyre itt most nem térhetek ki, csak utalok rá, hogy a megoldás erre van, ez viszont már túl megy a mai kereteken.)

Mindebből világos, hogy nagyvonalakban nézve a kisparaszti egyéni termelés a mezőgazdaságban (elsősorban a kivitelre termelő államokban) épp úgy válságba jut, mint az iparban, és csak csökevényekben élhet tovább, mint a kisipar, amely ma már egyfelől a szegényes és maradi, másfelől a tulfinomult kényes uri-polgári izlést szolgálja ki, de társadalommozgató dinamizmus nincsen benne többé.

Ezt ma már világszerte látják úgy a gondolkodó értelmiségek, mint az öntudatosabb és műveltebb parasztszámok és éppen ezért nem elégednek meg a fogyasztási és értékesítő szövetkezetek alakításával, hanem a termelő szövetkezetek alakítását hirdetik és próbálgatják.

Hogy ez lehetséges-e a mai keretek közt és hogy miképpen lehetséges az még vitás és másik tanulmányt igényelne.